

VÝŽIVA ZDRAVOTNÍHO ZÁCHRANÁŘE

PAVLÍNA KOSEČKOVÁ
ÚSTAV PODPORY A OCHRANY ZDRAVÍ LF MU 2018

VYŠŠÍ
ENERGETICKÁ
POTŘEBA

VYŠŠÍ POTŘEBA
TEKUTIN

NEDOSTATEK
ČASU NA
JÍDLO

STRAVOVÁNÍ
PŘI SMĚNÁCH

PRÁCE NA SMĚNY

- **Jakákoliv činnost v nočních hodinách není fyziologická** vzhledem ke změnám funkcí orgánů související s cirkadiální rytmicitou.
- **Pozměněné stravovací zvyklosti zvyšují míru zažívacích obtíží**
  - Špatné trávení
  - Zácpa, plynatost
  - Pálení žáhy
  - Žaludeční vředy
  - Zvýšená tělesná hmotnost

Důvody pozměněných stravovacích zvyklostí

- Narušené cirkadiální rytmy
  - Nemožnost výběru jídla
  - Příjem nevhodných potravin a nápojů
  - Nedostatek ovoce, zeleniny, vlákniny, tekutin
  - Nesprávné načasování stravování
- + nadměrná konzumace kofeinu (nekvalitní spánek)

A light gray line drawing of a young girl with short, wavy hair, smiling. She is holding a carrot in her right hand and an apple in her left hand. The drawing is positioned in the upper right quadrant of the slide, behind the main title.

ZÁSADY SPRÁVNÉHO STRAVOVÁNÍ

Nezávisle na tom, zda se jedná o denní nebo noční směnu.

PŘIPRAVENOST

Plánujte, co budete jíst druhý den.

- Vymýšlení jídla na poslední chvíli často skončí v nejbližším fastfoodu nebo jídelního automatu.
- Pořídte si plastové misky na jídlo a chladící tašku.

PRAVIDELNOST

Jezte pravidelně, ideálně po 2,5 až 3,5 hodinách.

-> 3 hlavní jídla + 2 svačiny/3 svačiny

- **Jezte vždy podle denní doby** (ráno snídaně, v poledne oběd a večer večeře).

Denní směna - načasování

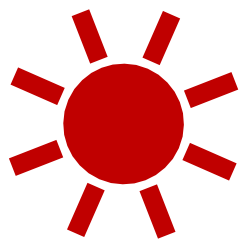
- **Plnohodnotná snídaně.**
  - Nejpozději 1 až 1,5 hod od probuzení
- Na směně jezte každé 2,5 až 3,5 hod:
  - **Přesnídávka**
  - **Oběd**
  - **Svačina**
  - **Večeře** – nejpozději 3 až 4 hodiny před spaním
- Chodíte-li spát později, zařad'te **menší II. večeři**

Noční směna - načasování

- Po směně, před spánkem (ráno):
  - **Menší snídaně** – pomůže usnout a zabrání probouzení od hladu.
  - 3 až 4 hodiny před spaním
- Po spánku (odpoledne): **Oběd**
- Před směnou: **Večeře**
- Na směně jezte každé 2,5 až 3,5 hod:
  - **Svačina I**
  - **Svačina II**
  - **Svačina III (bude-li třeba)**

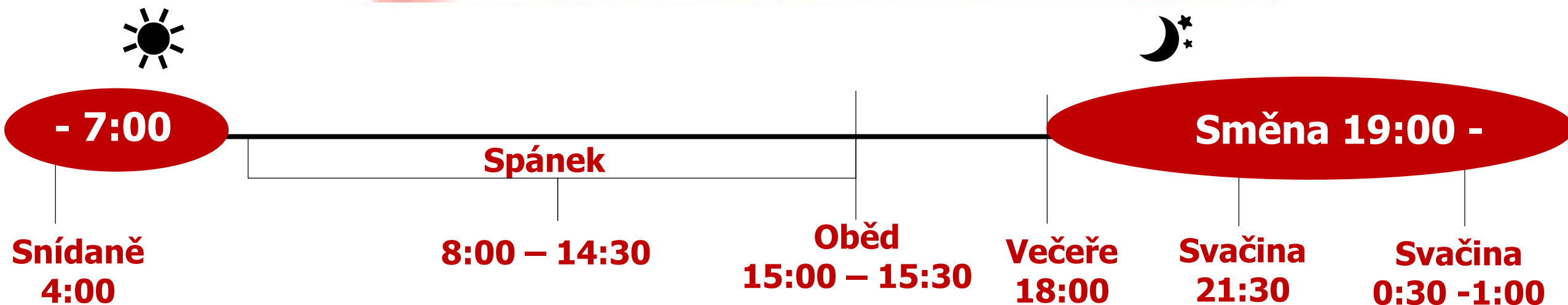
Denní směna

- **Nevynechávejte snídani** – snídejte nejpozději 1 až 1,5 hod od probuzení.
- **Jezte pravidelně, ideálně po 2,5 až 3,5 hodinách.**
- **Večeři** jezte nejpozději 3 až 4 hod před spaním.
- Chodíte-li spát pozdě, zařad'te **menší II. večeři.**

Čas u jednotlivých denních chodů je uveden jen pro ukázkou, jak by to mohlo vypadat

Noční směna

- Na směně, 3 až 4 hod před spaním (ráno):
  - **Menší snídaně** - pomůže usnout a zabrání probouzení kvůli hladu.
- Po spánku (odpoledne): **Pozdní oběd**
- Před směnou: **Večeře**
- **Jezte pravidelně, ideálně po 2,5 až 3,5 hodinách:**
  - Svačina I. – svačina II. – svačina III. (bude-li třeba)

Čas u jednotlivých denních chodů je uveden jen pro ukázkou, jak by to mohlo vypadat

Noční směna - zásady

- Dodržujte pravidelný stravovací režim (2,5 až 3,5 hod)

PŘED NÁSTUPEM NA SMĚNU

- Vydatná plnohodnotná jídla (oběd, večeře) – v ideální m případě
  - Vzhledem k přesunu do práce, můžete upřednostnit rychlou svačinu (například tekutou formou) a večeři si dát později (nejpozději do 22:00)

NA SMĚNĚ

- Zařazujte spíš menší porce – svačiny (lehce stravitelné)

Svačina I – Svačina II – (Svačina III)

PESTROST

Váš výběr potravin by měl být co nejpestřejší.

PŘIMĚŘENOST

Z hlediska výživových hodnot zdravé a nezdravé potraviny neexistují, existují pouze **zdravé a nezdravé snědené množství**.

Kešu ořechy
2 420 kJ / 100 g

VYVÁŽENOST

- Každý denní chod by měl být **nutričně vyvážený**.
- Omezte příjem tzv. **prázdných kalorií**.

Hlavní živiny

VLÁKNINA

podporuje činnost střev, zvyšuje pocit sytosti, působí preventivně proti zácpě, zubnímu kazu, snižuje hladinu cholesterolu a lipidů v krvi a riziko nadváhy a obezity.

BÍLKOVINY základními stavebními kameny našeho organismu. Mají **největší sytící schopnost** ze všech makroživin, tzn. že prodlužují pocit sytosti a oddalují tak pocit hladu.

SACHARIDY jsou primárním **zdrojem energie** pro svaly, mozek a další orgány. Ve svalech a v játrech vytváří energetické zásoby ve formě glykogenu. Pokud zásoby glykogenu klesnou, člověk vnímá tento jev jako pocit únavy, podráždění a hlad.

TUKY jsou nejkoncentrovanějším zdrojem energie, v lidském těle si vytváří zásoby. Nadměrný příjem tuků je považován za rizikový faktor pro rozvoj nadváhy a obezity. Tuky bychom však neměli ze stravy vyřazovat úplně, ale hlídat si jejich **množství a kvalitu**.

Výživové údaje na 100 g / 100 ml

Energetická hodnota kJ / kcal

Tuky g

Z toho nasycené mastné
kyseliny g

Sacharidy 260 g

Z toho cukry 90 g

Vláknina g

Sůl g

Sůl g

ČTĚTE OBALY POTRAVIN

Vyhýbejte se potravinám s vysokým obsahem soli, tuku a cukru.

Jak vybírat potraviny...

... podle výživových údajů?

- Co nejnižší obsah cukru
- Co nejnižší obsah tuku a SFA
- Co nejnižší obsah soli
- Co nejvyšší obsah vlákniny

* SFA – nasycené mastné kyseliny

Výživové údaje na	100 g / 100 ml
Energetická hodnota	kJ / kcal
Tuky	g
Z toho nasycené mastné kyseliny	g
Sacharidy	260 g
Z toho cukry	90 g
Vláknina	g
Bílkoviny	g
Sůl	g

Jak vybírat potraviny

... podle seznamu složení?

- Snažte se vyhnout potravinám, kde je na prvním místě **cukr**.

Seznam složení vypovídá o kvalitě výrobku.

- Například celozrnný výrobek – na prvním místě v by mělo být **celozrnné**.

SPRÁVNÁ VÝŽIVA ZAČÍNÁ JIŽ V OBCHODĚ

Vždy existuje „zdravější“ alternativa.

Jaké vybírat cereální výrobky?

- Pečivo
  - Celozrnné, grahamové, vícezrnné
  - Tmavé pečivo neznamena celozrnné
- Křehké chleby, knäckebroty a pufrované chleby
  - Bez polevy
  - S co nejvyšší obsahem vlákniny
- Obilné vločky – natural
- Sypaná müsli
- Instantní kaše – natural, bez přidaného cukru nebo s jeho sníženým obsahem, obohacené o bílkoviny

Maso a masné výrobky, vejce

!Tučné maso, špekáčky, salámy, klobásy a jiné tučné uzeniny a masné výrobky!

VYBÍREJTE UZENINY

- Uzeniny s co nejvyšším podílem ČSB
- Uzeniny s nižším obsahem tuku
- Uzeniny s nižším obsahem soli

- Vejce a výrobky z vaječných bílků

VYBÍREJTE MASO

- Bílé maso
- Libové červené maso
- Vhodnou tepelnou úpravu masa
- Zvěřinu

Ryby a rybí výrobky

- Alespoň 2x týdně
- Na oběd či večeři (teplou i studenou – sardinky s pečivem)
- Pro přípravu pomazánek a salátů (těstovinový salát se zeleninou a tuňákem)

UPŘEDNOSTŇUJTE

- Mořské ryby
- Rybí konzervy ve vlastní šťávě (pozor na množství soli)
- Sardinky ve vlastní šťávě.

Luštěniny

- Na přípravu salátů (například čočkový s brokolicí, fazolový s křenem)
- Domácí pomazány (kupované bývají zpravidla hodně tučné)
- Hutné polévky (například na svačinu)

- **Konzervované luštěniny** – doporučuji slít nálev a omýt vodou
- U **naklíčených luštěnin** dbejte na hygienické podmínky
- **Sójové výrobky** (například tofu, tempeh aj.) jako alternativa masa – pro zpestření jídelníčku

Mléko a mléčné výrobky

- Nízkotučné a polotučné do 3 % tuku jogurty a tvarohy, sýry do 30 % tuku
- Neochucené
- Zakysané
- Se zvýšeným obsahem bílkovin (jogurty typu Skyr, tvaroh a tvarohové pomazánky)

- ↓
- Pro přípravu pomazánek ke svačině
  - Pro přípravu sladkých svačin
  - Tvrdý tvaroh i jako alternativa tvrdých sýrů

JAK SI PŘIPRAVIT VYVÁŽENÝ TALÍŘ

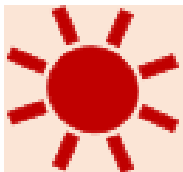

SNÍDANĚ

- Zda zvolíte sladkou nebo slanou snídani je čistě na vás.
- Slanou snídani vždy doplňujte zeleninou.

Denní směna

- Nejpozději 1 až 1,5 hod od probuzení
- Plnohodnotná snídane:
  - Pečivo s arašídovým máslem a banánem, sklenice kefirového mléka
  - Míchaná vejíčka s pečivem, zelenina
  - Domácí kaše (ovesné vločky, mléko, ořechy a sušené/čerstvé ovoce)

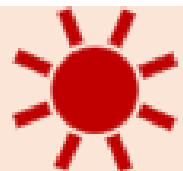
Noční směna

- Ke konci směny, 3 hod před ulehnutím
- Lehčí snídane (méně tučná):
  - Pečivo s tvarohem, ochucené džemem
  - Pečivo s cottage sýrem nebo libovou šunkou, zelenina
  - Ovesné vločky s bílým jogurtem a čerstvé ovoce

OBĚD

- Oběd by měl představovat největší jídlo dne.
- Ideálně by měl být teplý.
- Polévka (pokud jste zvyklí)– nezahuštěná, nejlépe vývar nebo zeleninová
- K obědu přidávejte zeleninový salát.

DENNÍ SMĚNA

- Na směně:
  - **Plnohodnotný oběd**

NOČNÍ SMĚNA

- Po spánku, před směnou (odpoledne):
  - **Plnohodnotný oběd**

Co si objednat v restauraci?

VYHÝBEJTE SE

- Polévky – zahuštěné, zabijačkové
- Smažené pokrmy
- Smetanové a zahuštěné omáčky
- Tučné přísady v pokrmu – slanina, tučný sýr, klobásy, smažené krutony
- Zeleninové saláty s majonézou a jinými dresinky
- Sladké pokrmy – palačinky, lívance, kynuté knedlíky, buchtičky se šodó (obsahují většinou velké množství tuků a jednoduchých cukrů a málo bílkovin)

Co si objednat v restauraci?

VYBÍREJTE

- Polévky – vývary, zeleninové
- Tepelná úprava – vaření, dušení, pečení, grilování
- Libové maso, ryba nebo mořské plody
- Zeleninové saláty – se zálivkou nebo Balsamic octem
- Dezerty – tvarohový koláč, sorbet zmrzlina

VEČEŘE

- Teplá/studená večeře – záleží jen na vás

Denní směna

- 3 až 4 hodiny před spaním
- Plnohodnotná večeře
- **Menší II. večeře** (pokud půjdete spát později a budete mít hlad) - v podobě zeleniny nebo nízkotučné bílkovinné potraviny.

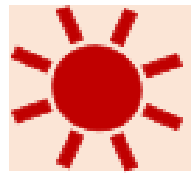
Noční směna

- Plnohodnotná večeře
- Vzhledem k přesunu do práce, můžete upřednostnit **rychlou svačinu** (například formou mléčného koktejlu) a večeři si dát později (nejpozději však do 22:00)

SVAČINY

- Brání pocitu hladu mezi hlavními jídly.
- Svačiny dělají lidem často největší problémy, ať už z hlediska přípravy nebo pestrosti.

Denní směna

- Na směně:
  - Přesnídávka – Oběd – Svačina

Noční směna

- Na směně:
  - Svačina I – Svačina II (– Svačina III)

Plnohodnotné svačiny

Sacharidová složka

- Pečivo
- Toustový chléb
- Knäckebröty nebo pufrované chlebíky
- Tortilla
- Ovesné vločky
- Cereální kaše

Bílkovinová složka

- Libová šunka
- Vejce
- Tvrdý nebo polotvrdý sýr
- Cottage sýr
- Tuňák
- Tofu
- Jogurt neochucený
- Tvaroh, tvarohová pomazánka

Tuk na dochucení

- Ořechy
- Olejnatá semena
- Ořechové máslo
- Máslo čerstvé nebo přepuštěné
- Avokádo
- Olivy

Vláknina

- Zelenina
- Ovoce – nejlépe čerstvé

Tipy na rychlé svačiny

- Během noční směny bývá často omezený čas na přípravu jídla - mějte s sebou svačiny, které nevyžadují dlouhou přípravu nebo je mějte již předpřipravené v krabičkách.
- **Ovocný koktej** – banán/lesní ovoce + půl vaničky tvarohu + mléko/voda (k naředění) + lžička chia semínek/arašídového másla -> rozmixovat (možné i přidat hrst ovesných vloček)
- **MANA** (plnohodnotná náhrada stravy)
- **Ovoce + kvalitní proteinová tyčinka** (díky vysokému množství bílkovin má vysoký sytící efekt)
- **Kefírový nápoj** neochucený (vsypte pár lžic ovesných vloček) + **kus ovoce**
- **Zapečené toasty se šunkou a sýrem/vejci**
- **Sendviče s tvarohovou pomazánkou**

Pro rychlou a „zdravou“ energii

- **Při fyzicky náročné směně šáhněte po správném zdroji energie:**
  - Ovoce (ideálně čerstvé, u sušeného si dávejte pozor na zkonzumované množství)
  - Raw tyčinka nebo kvalitní müsli tyčinka bez polevy (čtěte složení!)
- + až bude čas, ideálně ještě doplnit bílkoviny – jogurt bílý, proteinový nápoj

II. VEČEŘE / SVAČINA III.

- Pokud chodíte spát pozdě nebo dostanete v noci na směně hlad, zařad'te i **menší II. večeři** ve formě zeleniny a bílkovin.

Zelenina

- Salát z čerstvé zeleniny
- Pečená kořenová zelenina

Bílkovinná složka

- Cottage sýr
- Libová šunka
- Tuňák ve vlastní šťávě
- Kuřecí prsa
- Vejce natvrdo
- Výrobky z vaječných bílků
- Tofu
- Tvaroh

PITNÝ REŽIM

- Dodržujte pravidelný pitný režim během celého dne/noci.
  - Pijte dostatek tekutin.
  - Omezte příjem slazených nápojů, alkoholu a kofeinových nápojů.
  - Vyhněte se kofeinu nejméně 6 hodin před spaním.

SHRNUTÍ

!Připravenost, pravidelnost, pestrost, přiměřenost, vyváženost!

- Zařazujte **ovoce nebo zeleninu** ke každému jídlu.
- Vybírejte **celozrnné výrobky**.
- Nahrad'te tučné **maso** libovým.
- Nahrad'te tučné **mléčné výrobky** nízkotučnými a polotučnými.
- Jezte **luštěniny i ryby**, alespoň 2x týdně.
- Omezte příjem **jednoduchých cukrů** a **solí**.
- Pijte alespoň **2 l tekutin** denně.
- Jako rychlý zdroj energie upřednostňujte **přirozené** jednoduché cukry (ovoce).
- **Kvalitní proteinová tyčinka** = svačina
- **Müsli a raw tyčinky** = vysoceenergetické potraviny